

**R. P. Honorati Fabri, Societatis Jesu Theologi,
Apologeticus Doctrinæ Moralis Eiusdem Societatis**

Fabri, Honoré

Coloniæ Agrippinæ, MDCLXXII

Vltior consideratio textuum pro obligatione ad tutiorem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94565](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94565)

dom viveret consiliarius, propter consiliorum sapientiam, & pietatem. Adde adversarios nostros, hac una assertione necessitatis, seu obligationis utendi tutiori sententia, quandoque opposita opinio non est certò, ac manifestè probabilior, doctetraqum veras, & unice tenendas sententias rigidores, seu assertivas, & inductivas obligationis in omnibus, & singulis quæstionibus de licita, & illicita operatione controversis inter auctores Catholicos, quarum dicuntur repèri in uno Diana plusquam tria millia. Quia in omnibus ejusmodi quæstionibus apud plerumque omnes est anceps, & obcurus excessus probabilitatis conveniens alterutropinioni supra opinionem oppositam, uti consideratur à nobis superius fuit art. 51. Unde perinde est dicere, quod isti dicunt, omnem operationem non conformem opinioni, vel tutiori, vel certò probabiliori, seu ut perique eorundem adversariorum jam loquuntur, moraliter certæ, esse peccaminosam, atque dicere, in omnibus, & singulis prædictis numerosissimis quæstionibus opinionem tutiorem, id est, assertivam obligationis, & quod operatio, de qua quæritur, sit illicita, esse veram, & oppositam falsam; esset nimirum implicatio manifesta, si quis hæc duo simul diceret, verum est hanc, vel illam talem operationem esse licitam, nullamque esse obligationem vitandi illam; sed est etiam verum peccatum esse, quicumque eandem operationem executioni mandabit utpotè oppositam opinioni tutiori, cujus falsitas non est moraliter certa. Manifestum igitur est modernos istos adversarios nostros opponi e regione intentioni, & piis ac salubribus documentis D. Antonini, & licet ex præindictis ab eodem fundamentis appareat haud obscurè, rationem, & veritatem militare pro ipso; redibit tamen paulo post distinctior nobis sermo circa hoc punctum, exposito discrimine inter doctrinam tutiorem, tutioremque operationem. Septimò, ac ultimo nota non esse de nihilo querelam D. Antonini de impossibilitate, seu de maxima ac moraliter apud plerumque insuperabili difficultate consequendæ vitæ æternæ juxta doctrinam de necessitate, seu obligatione operandi conformiter ad tutiorem, ubicunque deest certitudo moralis in contrarium. Quoruscumque est, qui spondere sibi de se possit conformitatem suæ voluntatis ad tutiorem in tanta, ac tam immensa opinabilium varietate, & multitudine circa omnem materiam moralem? Nec Deus, nec Ecclesia intendit obligare ad impossibile: In lege nova esse impossibile, quod vix est possibile, utpote nimiam habens difficultatem; aliàs quo modo salvaretur illud? Onus meum leve. Videatur Cornel. à Lapide ad præindictum locum Ecclesiasticis! Noli esse justus multum, cum notis præferebam Greg. Naz. & Bernar. Et nos ad singulos adversariorum textus seorsim, ac non nihil distinctius considerandos descendamus.

Uterior consideratio textuum pro obligatione ad tutiorem.

ART. CLXVII. PRIMò, ac principaliter arguunt adversarii ex illo Eccles. 27. *Qui amat periculum, in illo peribit.* Peccat ergò, qui utitur opinione minus probabili, & minus tuta. Dico istam consequentiam non tenere. Quia testimonium scripturæ, quod assumitur, tribus de causis non pertinet ad propositum. Primum enim eo loci non agitur de periculo

lo in genere, & multò minùs in specie de periculo operandi juxta tale, vel tale genus doctrinæ moralis, sed agitur determinatè de periculo moriendi in peccato mortali, & incidendi in æternam damnationem, quod imminet peccatori obdurato, & differenti penitentiam usque ad articulum mortis. Patet hoc insipienti integram sententiam cum sua particula copulativa, quæ sic habet: *Cor durum habebit male in novissimo; & qui amat periculum, in illo peribit.* Peribit nimirum finali animæ interitu, qui se exponit periculo malè habendi in novissimo perditionem cordis, & permanentiam habitualem in peccato cum dilatione penitentia, & emendationis usque ad articulum mortis. Qui est sensus literalis, & proprius testimonii propositi, ut patet consideranti. Lege etiam interpretes, si placet. Vides autem hunc sensum distare à tua tutioris necessitate, quantum distat ortus ab occasu.

ART. CLXVIII. Deindè prædictio ista comminatio interitus finalis, fundata in amore periculi amittendæ salutis animæ, accipiat nihilominus seorsim tanquam gnome, seu sententia universalis ad probandum, quod immediatè præmissum fuerat de duro corde malè habituro in novissimo. Videndum jam erit, & tibi, & mihi, quantum, & quanti mali periculum esse debeat, ut in ejus amore fundari rectè possit prædictio, seu comminatio interitus animæ tanquam certò futuri certitudine morali, qualis procul dubio subintelligitur in nostro sacro textu. Et postquam convenimus de magnitudine mali, nempe tantam illam esse oportere, quanta inest cujus peccato lethali, dissentimus necessariò circa magnitudinem periculi asserente te, & conante statuere, sufficere periculum, quantum inest operationi directæ per opinionem probabilem, quod ea non sit peccatum lethale, si simul addit opinio contraria, quæ vel appareat probabilior, vel non sit certò minus probabilis; me verò id negante, & asserente esse necessarium periculum, quantum inest operationi directæ per opinionem temerariam, præcipitem, inconsultam, ac demum innixam prætextibus vanis, ac fatilibus contra fundamentum manifestè, ac indubitè præminens. Neuter autem quoad hoc proficere quidquam possumus, & tamen, ex proposito testimonio. In quo videlicet nulla statuitur directè taxa, seu regula determinata magnitudinis periculi portendentis interitum, ut per se patet. Indirectè verò, si quid indè argueretur, pro me potius argumentum militaret. Oporteret enim intelligere magnitudinem periculi, qualis immediatè præcessit in duro corde, seu habitualiter, ac pertinaciter adhærente peccato usque ad articulum mortis. Non est autem tantum, aut tale periculum, quod inest usui cujusquam opinionis verè probabilis, siquidem per eam, non sine magno fundamento, & omnibus, quæ occurrere cuique possunt diligenter hinc, & indè consideratis, creditur nihil esse mali operationi, quàm dirigit.

ART. CLXIX. Inquiro demum, ut hoc ipsum percipiat clarior, vel ex vi hujus textus, intendatur, amorem, seu deglutionem cujusvis indiscriminatum periculi etiam remoti, aut remotissimi, levis, aut levissimi incidendi in peccatum lethale, esse lethaler peccaminosam, vel non nisi periculo existente magno, tali, ac tanta aliqua determinata magnitudine; Si intentio sit de quovis indiscriminatum periculo, præterquam est intentio valde irrationalis, & absurda, ut observabamus adversus Sinnichium, dum ageremus cum ipso, argumentum fecit

auctores etiam suos. Quia opinionem esse magis probabilem, aut probabilissimam, & moraliter certam, non eximit illam penitus à periculo falsitatis, ac proinde nec operationem, quam dirigit, liberat totaliter à periculo contraveniendi reipse legi. Quapropter ad vitandum omne prorsus ejusmodi periculum, necesse erit operari semper sub certitudine fidei divinæ, aut scientiæ propriæ talis, quam tamen necessitatem nemo sanus asserit pro statu præsentis naturæ lapsæ. Si verò intentio arguentis restringatur ad tantum, ac talem determinatè gradum periculi, nullum poterit ex hoc textu auxilium pro se nancisci pars adversa, cum nullus talis gradus periculi per eum determinetur, aut insinuetur, quinimò loquatur de supremo gradu periculi, continentis in se moralem in summo certitudinem ruinæ finalis ex corde duro, & per totam vitam impenitentem usque ad articulum mortis. Patet igitur clarè testimonium illud adaptari minime posse opinioni verè probabili, ejusque usui, tametsi opposita sit reipsa probabilior, simulque magis tuta.

ART. CLXX. Eiusdem sensus est, & eandem habet solutionem textus canonicus ex cap. si quis autem de penit. quæst. 3. dist. 7. Ergo tene certum, dimitte incertum. Ergo tene mur operari juxta tutiorem dimissam incertitudine opinionis minus probabilis, & minus tuta. Dico similiter ad hoc, consequentiam non esse legitimam, & textum nullatenus pertinere ad nostram controversiam. Sciendum est totam illam d. st. nctionem septimam agere unice de penitentia non differenda usque ad articulum mortis, & de periculo hujus dilationis; atque caput hoc, si quis autem cum duobus proximè præcedentibus desumptum esse ex Aug. libro 5. homil. 41. cujus homil. postrema verba sunt hæc, quæ nobis obijciuntur, tota verò homilia similiter contendit unice penitentiam non esse differendam usque ad articulum mortis, & ponderat terribiliter periculum hujus dilationis. Majoris claritatis gratia, & propter momentum saluberrimi documenti, accipe, quæ sequuntur ad med. hom. Fidelis benè vivens securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens penitentiam, & reconciliatus, cum sanus est & postea benè vivens, securus hinc exit. Agens penitentiam ad ultimum, & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Et post pauca: Nunquid dico damnabitur? Non dico; sed dico etiam, liberabitur? Non; & quid dicis mihi? Nescio, non præsumo, non promitto, nescio. Vis te de dubio liberare? Vis, quod incertum est, evadere? Age penitentiam, dum sanus es. Et rursus. Quare securus es? Quia egisti penitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem tunc vis agere penitentiam ipsam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Ac demum paucis aliis similibus adjunctis concludit. Duæ res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quod horum futurum sit, nescio. Ergo tene certum, dimitte incertum.

ART. CLXXI. Vides patenter quisquis videre aliquid potes, sermonem hic non esse de opinione probabilis, adeoque incerta, cum qua quis operatur, aut operari potest, sed de exitu incerto operantis cum opinione temeraria, insipienti, ac planè stulta. Quam ut minimum censuram meretur proculdubio opinio existimantis, licet in esse propositum differendi penitentiam de commissis peccatis lethaliibus usque ad ultimum agonis angustias. Vides rursus sermonem esse de non utrunque necessaria, seu necessitate præcepti tantum, sed de ea, quæ est necessaria neces-

sitate medii, nempe de penitentia peccatorum lethaliū peragenda ante mortem; & nemo videt opinionem tantum probabilem speculativè, & moraliter certam, circa necessaria necessitate medii, esse practicè improbabilem, præterquam quod in casu nostri textus deest probabilitas quoque calculativa, ut patet inter alia ex prædictis dist. 7. cap. Nullus ab ill. præsertim verbis: Sed quantum vel raro est tam iusta conversio, timendum est de penitente sero. Cum enim morbus urget &c. Videtur quoque ex præmissis Augustini contextu, sensum ejus rectum in his verbis. Tene certum, dimitte incertum, esse hoc: Perage penitentiam, dum sanus es, ac deinde bene vive te exponas periculo moriendi, quoniam peregrina legem penitentiam, differendo illam usque ad articulum mortis. Elucet autem expumice aquam, qui ex hoc antecedenti inferre valebit consequentiam istam: Ergo peccat, quisque in materia aliqua non operatur juxta tutiorem, simulque magis, vel æque probabilem opinionem dimissa incertitudine opinionis opposita vere probabili, qua enim verò argumentatione sit transiit à genere in genus; & arguitur, ex improbabili reprobato, ad reprobandum probabile, ex incertitudine eventus subsequenti post talem determinatè modum agendi, ad incertitudinem talis determinatè opinionis, & rigentis operationem, & modum agendi, & materia necessaria necessitate medii ad omnem indelictum materiam, etiam necessariam necessitate hujus præcepti. Quod quam sit absurdum, ac ineptum, nemet spontè vides. Adde, si libet, quæ ponderamus circa textum præcedentem. Huc etenim redeunt omnia eadem cum eadem vi propriè identitatem materię & rationis.

ART. CLXXII. Tertium, & quartum testimonium sumuntur ex cap. juvenis de sponsal. & ex cap. ad audientiam de homit. Ubi assumuntur tanquam certæ, atque omnino necessarie humanarum operationum, regulæ axiomata ista duo: In his, quæ debita sunt, quod certius existimamus, tenere debemus; in dubiis semitam debemus eligere tutiorem. Ergo quantumcunque circa quæstionem, an liceat aliquid? Occurrunt opiniones hinc, & inde incertæ, altera tutior, altera intuta, seu minus tuta, tenemus operari juxta tutiorem, & alioqui peccamus, vel reter, vel graviter, prout contigerit gravem, vel leve esse materiam, circa quam.

ART. CLXXIII. Dico hanc consequentiam hinc aliis consequentiis esse similem. Claudius non potest ambulare, nec videre cæcus. Ergo habens cæcia debiles non potest ambulare, nec videre etiam ipsas. Claudius ambulare, cæcum videre sunt miracula ex Evangelio. Ergo habentem tibi debiles ambulare, lipsum videre sunt miracula. Aliud nimirum est dubitare aliud opinari, & aliud rursus est opinari cum fundamento absolute, & comparative magno, si est, ambubus hinc, & inde diligenter consideratis, aliud opinari cum fundamento levi, cumque voluntaria voluntate quæ sunt in contrariū, inconsideratione. Qui dubitat nil enunciat. Enunciat, qui opinatur, qui enunciat cum levi fundamento, & absque attenta consideratione motivorum utriusque partis, opinatur temerè, insipienter, improbabiler, probabiliter verò, sapienter, & maturè, qui cum magno fundamento, opinatur, quid sint, & quantum distent invicem dubia, & opinabilia, probabiliter, & improbabiler opinabilia, de quo duplici discrimine egimus iterum superius, & paulò post aliquid adhuc superius demonstrat, quatenus incidimus in advertitios lapsum impingentem.

tes in istam equivocationem, & alienam, ab homine
pactum, disceptato, confusionem. Jam quoad
pactum attinet, Pontifex loquitur expresse de du-
bitis, in his, quae dubia sunt, In dubiis. Adversarij inferunt
de opinabilibus, & non qualibuscumque, sed insu-
per probabilibus, & quorum fundamentum post di-
ligens examen dignoscitur esse magnum. Arguunt
igitur ad instar arguentis negativè ex claudio ad de-
lendum, ex cæco ad lippum.

ART. CLXXIV. Quod autem in utroque eo te-
ratur sit dubiis propriè, & stricte talibus, osten-
dendum obscure potest. Et quidem quoad cap. *Juvenis*
supponit, id, & exponit optimè glossa ibi, sed ante
eius verba oportet præmittere casum questionis qui
distinctionis proponitur, & resolvitur in cap. *Litteras*,
de spons. impub. Juvenis septennium major duxerat
puellam nondum septennem per contractum spon-
salitium. Puella autem deinde præmorta, aut juve-
necedente ab ipsa, & à promissione sponsalitia,
antequam puella post septimum annum sponsalibus
consentiret, idem juvenis contraxit matrimonium
cum consobrina ejusdem puellæ. Quæsitum est, an
sustinendum esset matrimonium; an verò separari
deberet dictus juvenis, & hæc consobrina prioris?
Respondet Pontifex separari debere, atque ut ita
respondet, assumit axioma illud: In his quae dubia
sunt. Audiat jam glossa: Sed quare dicit: in his,
quæ dubia sunt. Quia si ex toto ante septennium ducta fuit,
& post septimum annum non consensit, vel ante recessit;
non est dubia, sed certa. Quia matrimonium non im-
peditur cum consanguinea etiam cum mare, i. tit. prox.
Litteras, &c. accessit. Si post septimum annum consensit,
sponsalia tenebantur, & ita res non est dubia, i. eo. spon-
salit. i. tit. tit. prox. Continetur §. si verò solutio: sic
intelligi; Puella ista post septimum annum non consensit,
vel non constabat de consensu. Quia statim recessit ab eo,
vel mortua est. Verumtamen quia tentavit forsitan, quod
compleri non potuit, presumitur, quod erat doli capax,
sive quia malitia supplebat ætatem quoad sponsalia, sicut
supplet malitia quoad matrimonium, i. tit. prox. De illis,
& cap. ult. Vnde propter hoc dubium, tum quia hoc ple-
ne non constabat, tum etiam propter honestatem Ecclesiæ,
non potest habere consobrinam illius, i. cap. prox. arg.
allus non videtur, quod posset stare illa littera, si diceremus,
quod post septem annos consensit, ut dixit Tanc. Quia sic
non esset dubia. Vides hic dubium sæpe repetitum,
idque ex causa convincente dubitationem propriè,
& stricte talem, nempe ex confessione, & narratione
facti substantialiter defectuosa. Eandem dubitatio-
nis proprietatem indicat tum disjunctiva: non con-
sensit, vel non constabat de consensu, tum particula for-
maliter dubitativa: tentavit forsitan, atque hæc ea-
dem particula habetur itidem in textu: ex humana
tamen fragilitate forsitan tentavit, quod complere non po-
tuit. Ista porro dubitatio speculativa, circa factum, quæ
secum trahit parem dubitationem juris alioqui certi
quoad ejus extensionem ad casum, fuit tota necessi-
tas, & causa adigens ad tutiorem, ut patet ex nexu
verborum immediatè sequentium ad verba modo
relata. Subdit enim immediatè Pontifex: Quia igitur
in his, quæ dubia, &c. Nil igitur habetur ex hoc
textu quoad probabilia propriè talia, & impropriè
tantum, ac late dubia.

ART. CLXXV. Manifestior quodammodo est
dubitatio eadem propriè, & stricte talis in cap. *Ad*
audientiam. Dum presbyter cingulo, quo cinctus erat,
famulum verberaret, cultellus cingulo adherens de-
cidit ex vagina, & famulum vulneravit. Postquam

famulus convalluit ex vulnere, incidit in morbum, ac
deinde obiit. Dubitatum est, an obisset ex vulnere,
an ex morbo, eoque (ut subintelligendum puto)
aliunde contracto independentè à vulnere. Quæ-
situm proinde est, quid agendum? Responsio Pon-
tificis continet duas partes. Prior pars nititur duobus
principiis, altero circa factum, altero circa jus. Quo-
ad factum dicitur: Quia verò, utrum occasione vulne-
ris decessisset, dubium habetur. Quoad jus assumitur
tanquam per se notum principium, quod modò
nobis obijciatur: Cum in dubiis semitam debeamus eligere
tutiorè. Ex his infertur decisionem: Vos convenit injun-
gere Presbytero memorato, ut in sacro ordinibus non mini-
stret: injuncta tamen poenitentia congruenti sibi, poteritis
concedere, ut minoribus ordinibus sit contentus. His duo-
bus ita absolute constitutis circa majores, & mino-
res ordines juxta tenorem præmissæ narrationis, sub-
jungit deinde conditionatè alteram partem respon-
sionis: Si verò ille ex alia infirmitate obierit, poterit
(Presbyter) sicut erat solitus, divina officia ministrare.
Posterior ista pars conditionata ostendit clarè dubi-
tationem propriè talem circa facti qualitatem ex
narratione substantialiter defectuosa, & consequen-
tem inde ejusdem rationis dubitationem practicam
circa jus, seu potius circa extensionem juris ad ca-
sum. Si enim Oratores adhibuissent diligentiam,
quanta par erat, quoad facti qualitatem, & circum-
stantias, eademque prænarravisse, prout oportebat,
perpetram subjunxisset Pontifex conditionem osten-
sivam animi suspensi circa factum, nilque eatenus
judicare poteris, dicens: Si verò ille ex alia infirmitate
obierit. Indubitatum igitur est sermonem ibi esse de
dubio propriè, & stricte tali.

ART. CLXXVI. Confirmatur, quia præsumi
non debet insinuationem ulterioris diligentiae, &
spem ulterioris notitiæ circa factum contentas in
conditione; Si verò ille ex alia infirmitate obierit, di-
rectas fuisse ad notitiam eatenus facti physicè, aut
etiam moraliter certam. Quia credi non debet Pon-
tificem supposuisse tantam in Oratoribus stupidita-
tem, ac ineptitudinem, ut in re proliis utcumque
indubitata, accerta fluctuarent, & agnoscerent se
indigos recursum ad Sedem Apostolicam. Fuit igitur
contentus nova disquisitione, & nova inde suborta
notitia facti, qualis sufficere solet ad fidem huma-
nam non temerè, ac insipienter, sed prudenter con-
cipiendam, id est, (quod faver scopo nostro princi-
pali) fuit contentus probabili facti eatenus notitia,
ut Presbytero permitteretur libera, sicut prius, divi-
norum officiorum ministratio. Fuit igitur infra ejus-
modi notitiam, infra quam sola superest dubitatio
propriè talis; notitia communicata Pontifici. Con-
firmatur rursus, quia axioma, de tutiori in dubiis, eli-
genda non docet, ac statuit Pontifex ex professo
tanquam utcumque verum, sed supponit obiter tan-
quam indubitatum, & lippis, ac tonforibus quasi
per se notum, ut dicebam: Cum in dubiis, &c. Unde
hoc axioma sensu, quo effertur à Pontifice, non
erat ejusdem Pontificis, & sacrorum Canonum au-
thoritate comprobandum, sed supponendum potius
ex humani generis consensu. Nemo autem sapiens
dixerit potuisse ita supponi obligationem eligendi
tutiorè in probabilibus, seu in dubiis etiam late
sumptis, & quatenus complectentibus sub se etiam
probabilia; quandoquidem contradicunt axiomatici
in hoc sensu tot, tantique Doctores verè sapientes,
doctrinæ fama celeberrimi, & clara insignis probi-
tatis laude venerabiles. Sermo igitur est de solis au-
diis,

biis, propriè talibus. Aliquid demum eodem confert, quod regula de tutiori in dubiis eligendo suadebat remotionem illius Presbyteri ab exercitio non solum factorum ordinum, & animorum. Nam & hoc tunc uspariter erat. Et tamen Pontifex temperavit rigorem quoad ordines minores. Huiusmodi autem temperamentum adhiberi solet ex æquitate in dubiis propriè talibus, contrahentibus post se nocumentum proximi.

ART. CLXXVII. Dederant jam pridem solutionem istam de dubiis strictè talibus D. Antonius relatus art. 165. & post ipsum posteriores omnes sententiae nostræ patroni, atque inter alios viri factorum Canonum peritia locupletis, sincera interpretatione, & profunda intelligentia celeberrimus, nec minus eximia totius vitæ sanctimonia clarus Thomas Sanch. lib. 2. de matr. disp. 41. n. 9. S. Dixi autem, cum D. Antonino, Sylvest. Ang. Navar. Guttier. Henric. Cumque rationes ita intelligendi sint usque adeo clarae, & concludentes, ut vidimus, mirum sanè est, quod nunnulli pergant adhuc insistere iis textibus adversus usum licitum opinionis verè probabilis, licet minus probabilis, & minus tutæ. Mirabilior autem multo est is conatus quoad eos, qui jam diu adfunt in Romana curia, & intersunt Congregationibus Romanis, ubi dubia, qualia dixi intercessisse in duobus nostris textibus, sunt frequentissima pro casibus matrimonialibus, irregularitatis, simoniae, Ordinis facti, professionis religiosæ, &c. Causa huiuscè admirationis hæc mihi est specialis. Qui ob difficultates in his materiis occurrentes, & ad dissolvendos laqueos, quibus se sentiunt innodatos, recurrunt ad Sedis Apostolicæ benignitatem, ad Sacram Pœnitentiam, ad sacras alias Congregationes, antequam portigent libellum supplicem, solent adire Theologos, ut sciant, quid, quomodo, & sub qua facti, nec non petitionis expressione aggredi possint pro securitate conscientiae in perurgendo negotio, & pro eisdem tranquillitate, cum conclusum, seu expeditum illud fuerit. Narrativæ autem, ut dicitur, quas proponunt, & à quarum inspectione dicitur initium consultationis, transmittuntur huc, à partibus præsertim remotioribus, tam defectuosè quoad circumstantias specificas, ac præcisè necessarias (de huiusmodi defectu conqueritur Inn. 3. cap. Fraternitatis de frig. & male. ut plerumque sit inevitabile adigere consulentes ad tutiorem, nullum relinquentem aditum probabiliter partis minus tutæ defectuosa casuum expositione. Ita sæpe mihi accidit, ita aliis, cum quibus desuper alloquutus sæpè sum. Pronum igitur erat per se, versatis præsertim in hac Romana Curia, credere rem ita se habuisse, sicut diximus in textibus nostris, nec proinde eos ad opiniones probabiles ulla ex parte pertinere, idemque dico de textibus aliis concordantibus, qui habentur in glossa, & accumulatur singillatim ab adversariis nostris, ac singuli haberent aliquid particulare, indigum specialis expositionis. Qui velit videre plura diligenter observata circa præmemoratum cap. Iuvenis, quæ tamen ad punctum controversiæ nostræ directæ, & formaliter non pertinent, adeat P. Sanch. tom. 1. in Dec. lib. 1. cap. 10. n. 15. Nobis enim abunde sufficit ad præsens, textus istos canonicos non agere de probabilitate Doctorem opinionibus, nec ad earum probabilitatem rejiciendam, aut negligendam ulla ex parte pertinere, sed agere solum de factis defectuosè relatis, propterea quæ propriè, & strictè dubiis. Coniuncti modò sanè dubietas eminet multo maxime in cap. significasti sec. tit. eo. de homic. quod obijci similiter contra nos so-

let, & continet quatuor particulas manifestè inclinantibus animum suspensum, & propriè debentur Nos in presenti casu, ait, credimus distinguendum, & trum constare possit, quod præfatus Sacerdos: Et quidem si hoc ita se habet, quod ex eo forsitan possit quidam modum perhibetur Sacerdos iste prius ab illo percosus legio, mox eum cum ligone in capite &c. Potuit significanti ex primi dubitatio propriè, & strictè talis?

ART. CLXXVIII. His igitur dimissis, quæ ad rem nil pertinent, venio ad cap. Inquisimus de sent. excom. quod pertinet quidem ad controversiam præsentem, quatenus non agit de solo dubio, sed descendit etiam ad opinionem probabilem; aut tamen suffragatur sententiæ oppositæ, licet solat pro ea citari, sed potius nostræ. Post contrarium bona fide matrimonium, alteri conjugum innotuit impedimentum inter eos, altero negante illud esse. Quæsitum est quid juris circa petitionem, & redditionem debiti conjugalis? Respondit Pontifex distinguendo: si assertens intercedere impedimentum, certam de illo notitiam habet, debet potius excommunicationis sententiam (& quodvis aliud malum) humiliter suscipere, quam, per carnale commercium, peccatum operari mortale, quamvis impedimentum quod clandestinè probare non possit. Si notitia non est certa, distinguit Pontifex: Vel credulitas est levis, & temeraria, & tunc ad sui pastoris, (vel alterius ad se referentis) consilium, illa explosa, licet potest non solum relaxare, sed & exigere debitum conjugale. Atque hoc nequa nulla est controversia, nec agitur de re notita. Illi autem conscientia impedimenti sit probabilis, sub hac conditione, quæ tangit formaliter punctum quæstionis nostræ, Pontifex determinat: Primum cum conscientia pulsata animi ex credulitate probabilis discreta, quamvis non evidenti, & manifesti, debet quidem reddere potest, sed postulare non debet: ut in alterutro, vel contra legem conjugii, vel contra publicum conscientia committat offensam. Ponderat adversarii si usus opinionis probabilis esset licitus, adeoque opinio ipsa probabilis de honestate operationis excusaret à peccato, nulla committeretur offensam in hoc casu, negando debitum petenti. Quia opinio probabilis de impedimento matrimonii immixta includit in se opinionem probabilem, quod redditio debiti sit fornicatio, quæ honestissime vitatur, & non committitur sine peccato. Imò quia ex altere probabili una parte contradictionis, pars quæque opposita est probabilis, neque petendo ulla committeretur offensam. Peteretur enim cum probabilitate veri, vereque subsistentis matrimonii adeoque cum probabilitate, quod talis petitio esset utilis legitimus juris conjugalis. Sed opponitur ponderatio similis in contrarium: Si usus opinionis probabilis esset illicitus, adeoque opinio ipsa probabilis non excusaret à peccato, non solum petitio, sed etiam redditio fuisset illicita. Quia habens opinionem probabilem, quod intercesserit impedimentum contrahens, ac proinde matrimonium fuerit nullum, consequenter opinatur, cum eadem probabilitate, copulam non esse futuram conjugalem, sed fornicariam, quam sicut nemo licetè petit, ita nemo illi petenti licetè permittit.

ART. CLXXIX. Huic difficultati enodanda multa dicuntur DD. quæ luculenter refert, & lucè prosequitur Sanch. de matr. lib. 3. disp. 41. n. 45. & præfatus, & formaliter ad textum tota disp. 44. Ego contra non assentior Adriano sic dicenti quodlibet. q. 2. par. 1.

Textus loquitur in casu, quo conjux habens conscientiam probabilem potest eam per contrarium actum deponere ex presumptione bonitatis, quam habet de altero; semper scilicet tenens, quod nollit peccare mortaliter. Ergo si exigit, cum credat non excluditur, nisi certus esset, scilicet, ex quibus hac conscientiam format, falsas esse, et credit esse matrimonium. Et quidem necessariam esse, pro licita redditione, dispositionem opinionis esse, pro probabilis de nullitate matrimonii, satis conuenit ex dictis supra universaliter circa hoc punctum. Et confirmatur, quia in priori parte nostri textus, nec petitio, nec redditio permittitur, seu declaratur honesta, nisi deponatur conscientia impedimenti concepta ex credulitate levi, & temeraria. Multo autem manifestior est necessitas deponendi credulitatem probabilem, & discretam, seu opinionem assertivam impedimenti innoxiam gravi, & magno fundamento, quam leviter, ac temerarie conceptam, quia illa majorem, & manifestiorem, quam ista, ligandi vim obtinet. Itaque qui credit opinionem probabilem, & fundata matrimonium fuisse nullum, ideo non potest incipere petendo, quia supponitur habere fundamentum credendi nullitatem, & nondum habere fundamentum sufficiens, ut possit credere valorem; ac proinde ita assentiri nullitati, ut licet possit hunc assensum suspendere, nondum tamen possit assentiri valori, & consequenter nec honestati actus conjugalis; qui tamen assensus est omnino necessarius, ut licite petat. Ideo autem ille ipse, qui assentiebatur nullitati matrimonii ex credulitate probabili, & discreta, potest nihilominus reddere superueniente petitione alterius consortis negantis nullitatem, quia supponitur habere eo ipso sufficiens fundamentum, ut possit, aut etiam ut debeat deponere priorem opinionem. Quod dupliciter fieri potest. Primum ita ut non solum suspendat priorem assensum nullitatis, & consequenter copule future fornicariæ, sed etiam assentiat valori matrimonii, & consequenter honestati copulæ. Movenne scilicet ad istam opinionis permutationem (ultra dispositionem animi reciproce benevolam) presumptione bene fundata in probitate consortis petentis antecedenter præcognita, futurum minime fuisse, ut si peteret cum incurru peccati lethalis, si re ipsa non adessent fundamenta validitatis matrimonii, quibus accommodari assensus, & sua in contrarium fundamenta posthaberi merito possent, ac deberent. Quæ fere est sententia, & rationabilis conjectura Adriani, ut vidimus, & aliorum, licet non usque adeo distincte, & clarè, apud Sanchez nuper indicatum. Alter de positionis modus est pure negativus, seu suspensivus, nec nullitati matrimonii assentiens, ut prius, nec validitati, ut pars petens, quatenus neutrius partis fundamenta agnoscuntur de facto majora, ac meliora, quam fundamenta contraria omnibus hinc, & inde consideratis. Superaddita autem huic suspensioni consideratione, vitari jam minime posse periculum, vel fornicationis, si consentiatur petenti, vel iniustitiæ conjunctæ cum ulteriori periculo incontinentiæ, & iræ, & rixarum, si repellatur, atque ex duobus malis eligendum esse minus, juxta cap. mala 13. dist. Concluditur obligatio consentiendi petenti, ac debiti reddendi, quatenus posterius malum est manifestè magis, & periculum, posita prædicta suspensione iudicii, utrimque agnoscitur æquale. Inter istos duos modos deponendi priorem nullitatis opinionem, hoc in posterum discrimen intercedit, quod juxta priorem modum, de transitu ab opinione probabilis nullita-

tis ad opinionem, seu assensum probabilem validitatis, non solum reddere licet, & repellere non licet, verum etiam petere deinceps licet, uti deducit optimè Adrianus. Quia dum assentit assensu verè probabili validitati matrimonii, assentit utique similiter honestati petitionis, & totius ultro, citroque usus matrimonii, ac proinde petitio erit ex fide, seu juxta dictamen conscientiæ legitimæ conceptum, ideoque peccaminosa minime erit. At juxta posteriorem modum suspensivum assensus, & dissensus, circa validitatem, ad quem potissimum modum apparet respectu Pontificem, & respiciunt plerique auctores apud Sanchez. solum licet reddere, tum prima vice, tum deinceps. Quia exorto dubio circa malitiam operationis, quamdiu illud durat, solum licet exequi talem operationem propter vitandum majus malum, quatenus ceditur, quod est minus malum secundum se, comparatione majoris mali esse nullum malum. Majus autem malum adest solum in non reddendo, ut dictum est, cum in non petendo nullum sit malum. Circa ea, quæ hic, seu diximus, seu insinuavimus, ac mox etiam subinferemus, quoad de positionem, ac mutationem opinionis, oportet consulere, quæ superius discussa sunt de libertate opinandi.

ART. CLXXX. His ita constitutis quoad intelligentiam textus, in quo Pontifex quoque ipse conjecturando procedit circa factum, concludo nil inde derivari posse pro scopo adversariorum. Quia quod præcipue, atque omnino distinctè habetur ex textu, est opinantem assensu probabili operationem aliquam esse peccaminosam, non posse, retenta ea opinione, eam operationem executioni mandare absque peccato. Id quod usque adeo ego non nego, ut ex professo probaverim supra esse verissimum, idemque tenent indubitanter omnes alii auctores asserentes usum licitum opinionis cujusvis practicæ verè probabilis, dum sermo est de opinione practicæ practicæ, seu circa operationem in individuo, & hic, & nunc, atque ejusmodi esse opinionem, de qua loquitur textus, constat clarè ipsum intuenti. Quod secundo loco habetur ex eodem textu, est, superueniente novo motivo posse, aut etiam (juxta qualitatem motivi, & rei) debere deponi priorem opinionem probabilem assertivam malitiæ in operatione, & sic reddi licitum, quod prius non licebat. Atque de hac re sub his terminis nulla est, nulla potest esse controversia, Quoad modum de positionis in casu proposito, si amplectare interpretationem illam de de positione pure suspensivâ, seu negativâ, jam eatenus nulla ibi est opinio si ve probabilis si ve probabilior, atque electio redditionis præscribitur per regulam de vitando majori malo, quæ rursus non est opinio, seu probabilis, seu probabilior, sed axioma certum. Si autem adhæreas interpretationi alteri de de positione positivâ per transitum ad opinionem contrariam assertivam valoris matrimonii; adhæreas jam eo ipso necesse est hostiæ sententiæ, tum de libertate physica opinandi, tum de honestate operationis sub opinione probabilis, tametsi non constet, eam esse moraliter certam, aut etiam utrumque probabiliorum. Nam, ut petitioni consortis tenentis pro matrimonio, conjunctæ cum existimatione de probitate ejus, tribuatur sufficientia ad concipiendum assensum probabilem assertivum valoris rejecta priori nullitatis opinione, sufficientia tamen ad ejusdem assensus assertivi certitudinem moralem, aut etiam majorem probabilitatem, attribui rationabiliter non potest, sed tantum prohibito, & absque sufficienti fundamento attribueretur ad tunc dum positum; cum gradus probitatis insignis ad id sufficientem

sufficientis non sit in conjugatis exferè semper, aut etiam plerumque contingentibus. Itaque illud. *cap. Inquisitioni*, secundum unam ejus intelligentiam, nil habet prorsus pro præsentis controversia, & secundum alteram est potius pro nobis. Ad rationes utriusque initio propositas patet satis ex dictis, quæ occurruntum sit distinctione opinionis retentæ, vel depositæ, & sic, vel sic depositæ.

Illustrantur tres alii textus Canonici tangentes opinionem probabilem.

ART. CLXXXI. **I**ndidem facile intelliguntur textus alii duo valde fines, præcedenti *cap. Dominus*, de sec. nupt. & *cap. Cum per bellicam* 34. quæst. 1. & 2. & in *cap. Dominus*. Cavetur ne quis migret ad secundas nuptias, quin constiterit de prioris conjugis morte, ac deinde subditur: *Si verò aliquis, vel aliqua id hactenus non observavit, & de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei quæ sibi nupsit, debitum non denegat postulant; quod à se tamen non erit nullatenus exigendum.* Ratione utrique, & sensu superius explicatis quoad utramque partem, nisi quoad hæc verba, quoad debitum non denegandum, in sagis inclinare videantur ad interpretationem fundatam in obligatione vitandi majus malum, quatenus id non præscribunt pro prima tantum vice, sed potius permanent. Recolatur annotatio præmissa, art. 179. sub finem. In *cap. Cum per bellicam*. Hoc specialiter habetur post præscriptum redditum ad priorem conjugem, quo existimato mortuo initum erat secundum matrimonium, siis deinde compareat. Nec tamen culpabilis iudicetur, inquit Leo Papa, & tanquam alieni juris perversor, qui personam (uxorem) eius mariti, qui jam non esse existimabatur, assumpsit. Et rursus paucis interjectis: *Si viri post longam captivitatem reversi, ita in dilectione suarum conjugum perseverant, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est, & inculpabile iudicandum est, quod necessitas intulit (transitus ad secundas nuptias) restituendum quod fides possit.* Habes in his bis repetitum, irreprehensibilem esse transitum ad secundas nuptias factum sub existimatione, tamen si falsa, de morte prioris conjugis, qui deinde comparuit exigens jura conjugii. Ea autem existimatio non potuit esse omnino certa, cum falsitas repugnet totali certitudini. Potuit verò esse probabilis, cum probabilitati non repugnet similiter falsitas, ut patet inter alia ex Innoc. III. *cap. Fraternitatis*, de frig. & malef. ad med. ibi: *Sententiam devortii per errorem, licet probabilem, novimus esse prolatam.* An ea probabilitas esset absolute major, quam probabilitas partis oppositæ, an minor; an solus excessus secundum quid esset certus, ac manifestus ex utralibet parte supra alteram, cum ancipiti incertitudine quoad excessum utriusvis simpliciter, & absolute? cum nil extenus dicatur, aut specialiter insinuetur in textu: Videtur non alium probabilitatis gradum subintelligi rationabiliter posse, quam qui communiter reputatur sufficiens ad fidem humanam non leviter, ac temerè, sed discretè, ac maturè concipiendam; ita videlicet ut mors prioris conjugis credatur cum fundamento ex plerumque non fallentibus, & cui insit excessus aliquis saltem secundum quid supra fundamentum, si quod addit in oppositum, atque ratione talis excessus pertrahat de facto ad assensum. Eodem sensu accipiendum est, *cap. in præsentia*, de sponsal. & metr. ubi consultationi de secundis nuptiis mulierum, quæ certificari non poterant de vi, vel morte conjugis jamdudum absentium, respondet Clemens III. ut non permittantur ad secunda vota convolare, donec certum nuntium recipiant de morte virorum. Intelligitur mirum certitudo, qualis exigi, ac repetiri solet in ordinario rerum humanarum commercio, id est, quæ exposita à nobis modo est, atque ita intelligitur probata merito reponens verisimile pro certo, huiusmodi ubi tamen verisimiliter præsumitur de morte, si mortuus erat, excusatur. Unde nil, aut parum profecto refert, an certus nuntius, an certum nuntium exigitur in materia, circa quod controvertunt nonnulli apud Simplicium. Utrovis namque modo intelligitur commode testimonium inductivum certitudinis, quibus, & quanta inesse communiter solet, ut dictum est, licet humanæ conceptæ, ex credulitate probatis, & aliquando paulò prius idem Clemens loquebatur.

Exponitur Clement. Exvi.

ART. CLXXXII. **V**ideri demum potest speculatio indigere discussione textus ex Clem. Exvi. ubi signific. ubi præmissis dubiis FF Minorum circa ea, quæ ex vi regulæ, & deoffensionis obligant, vel non obligant sub lethali, eorundemque insipienter pro Pontificia desuper declaratione, subiungit Clemens V. Nos itaque, qui in sinceris horum consiliis dilectamur, attendentes quod in his, quæ animæ salutari sunt, ad vitandos graves remorsus conscientie persequimur, sub præmissa dubiorum voce, sermone hic procul dubio esse de probabilibus hinc, & inde opinionibus. Quia in Ordine Seraphico nunquam deus, & tunc maxime temporis florebat plurimi doctorum, & pietate præclari viri, quorum & auctoritas, & argumenta ad verum, ac legitimè probabiliter gradum promoverentur partem; cum assensum, tum negativam obligationis gravis quoad ea, circa quæ erant divisi, quibusdam dicentibus, ut præfatur paulò prius Pontifex circa punctum principale, quod ad omnia; alius autem asserentibus, quod ad sola illa, &c. tenerentur. Ergo in dubiis etiam late, ac propriè talibus, iisdemque verè, ac propriè probabilibus opinionibus, pars securior est tenenda ex præcepto Pontificio. Et confirmatur, quia si omnes, qui circa plerique omnes viri docti, & pii, & graves Ordinis Franciscani fuissent concordēs quoad obligationem vel non obligationem gravem circa singula puncta proposita, nec totus Ordo motus fuisset ad postulandam declarationem Pontificiam propter paucissimorum, aut ineptorum tergiversationes inanes, nec Pontifex illam exhibuisset, prout exhibere accuratissimam valde locupletem, & longam. Erant igitur auctores controversiarum, quales ad probabilitatem opinionum abundè sufficerent & quorum proinde auctoritas se sola tolleret, juxta nostram sententiam, omne periculum peccandi lethali contra regulam, nec ultra illam quidquam desiderari, providere debuisset ad sinceram, & teneram conscientiam tranquillitate donandas, & tamen aliter cessare, & Ordo petendo, & Pontifex indulgendo declarationem prædictam.

ART. CLXXXIII. Duo circa hunc textum exponere oportet, sensum axiomatis Pontificii, quod obijcit, & necessitatem Pontificie declarationis.